

zij meer dan gewone waarde aan bijzondere openbaringen die ze gehad meenden te hebben: Cornelis Voortman kwam een Leidse dame vertellen 'dat hij een goddelijke boodschap aan haar hadde'. Een andere Knabbenhouwer beweerde de openbaring gekregen te hebben dat zijn ene gestorven kind in de hemel en het andere in de hel was, en dat hij overigens 'Godt alzoo blijmoedig konde verheerlijken over de verwerpinge van zijn eene kint als over de verkiesinge van zijn andere'. Op zijn verklaring dat hij bovendien zijn kind in de hemel had horen zingen vroeg zijn gespreksgenoot of hij dat met zijn lichamelijke oren gehoord had; na bevestiging daarvan zei deze: 'gij bent een slechte filosooph', waarop de Knabbenhouwer antwoordde: 'mijn vriendt, ik ben een *theo-sooph*' (aant. bij VII).

Het pamflet noemde verder nog enkele consequenties die de Knabbenhouwers trokken uit hun lijdelijkheidsideeën over het werk van de Heilige Geest, waarbij de mens zonder enige actie van zijn kant moet wachten op 'de ontblootinge en onmiddellijke openbaaringe' van een verzekerde vaststelling 'Jesus is mijn' (XIV). Zo zou een gelovige tijdens het bidden niet bewust mogen denken aan datgene waarom hij bidt, omdat hij dan 'door eyge werk met sijn verstandtsbegrip den Heere vooruytloopt, en geen Geestesligt zal krijgen' (XIII). Evenmin mag hij bidden om uitroeiing van de zonde, omdat de ware heiligmaking van de zondaar bestaat in het zich-onderwerpen aan de heiligmaking zelf (XVI). De Knabbenhouwers gingen zelfs zover dat zij — hoe gevaarlijk volgens de pamflettist — ieder die hun stellingen niet van harte toestemde, maar ook degene die niet 'den stipten tijdt' van zijn bekering wist, nimmer als ware gelovige wilden aanmerken (XV).

De meest radicale gevolgtrekking uit dit complex van denkbeelden is wel de reeds genoemde eis die de Knabbenhouwers bij het 'ontkleden' van medegelovigen stelden om wanneer de directe schenking van de geloofszekerheid uitbleef 'de strop te kiezen'. Volgens de pamfletschrijver hadden zich in werkelijkheid binnen de sekte zowel gevallen van wanhoop — en ten gevolge daarvan overlijden — als van daadwerkelijke zelfdoding voorgedaan: 'En dat nogh naerder is, zijnder geen exempelen, zedert deeze haar hoeft hebben beginnen op te steeken, van zulke, die of haar zelve het leeven benomen hebben, of zeer schielijk door de overstelpinge van benauwtheit aan haar eynde gekomen zijn?' (aant. bij II). Het is helaas niet mogelijk dit bericht door onderzoek in bronnen te verifiëren of, gezien het ontbreken van sociaal-historische litera-